

Ministerstwo Rodziny,
Pracy i Polityki Społecznej

Biuro Pełnomocnika Rządu
ds. Osób Niepełnosprawnych

System wsparcia osób niepełnosprawnych w Polsce w świetle badań naukowych

Prof. dr hab. Barbara Gąciarz
(Wydział Humanistyczny AGH Kraków)

Konferencja „Jubileusz 25-lecia systemu wsparcia osób niepełnosprawnych”
Sejm RP, Warszawa, 26 września 2016 r.

Ministerstwo Rodziny,
Pracy i Polityki Społecznej

Biuro Pełnomocnika Rządu
ds. Osób Niepełnosprawnych

Studia nad niepełnosprawnością. Polska tradycja badawcza

- Rozległy dorobek socjologii, polityki społecznej, pedagogiki i psychologii
- IFiS PAN - Raporty z badań o sytuacji osób niepełnosprawnych. Od lat 70 przez 90 do 2015r.
- Projekt *„Od kompleksowej diagnozy sytuacji osób niepełnosprawnych w Polsce do nowego modelu polityki społecznej wobec niepełnosprawności”* 2012 – 2014.
- Wspólne przedsięwzięcie badawcze Wydziału Humanistycznego AGH w Krakowie, Instytutu Stosowanych Nauk Społecznych UW i Instytutu Socjologii UJ

Ministerstwo Rodziny,
Pracy i Polityki Społecznej

Biuro Pełnomocnika Rządu
ds. Osób Niepełnosprawnych

Kamienie milowe systemu wsparcia osób niepełnosprawnych w Polsce

- **Ustawa z dnia 9 maja 1991 r. o zatrudnianiu i rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych**
- **Powstanie PFRON – 1991 r.**
- **Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych**
- **Wdrażanie zaleceń i rezolucji Rady Europy.**
- **Akcesja do UE w 2004. Wdrażanie dyrektyw, rozporządzeń i decyzji UE**
- **Ustawa z dnia 15 czerwca 2012 r. o ratyfikacji Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych (2006)**

Ministerstwo Rodziny,
Pracy i Polityki Społecznej

Biuro Pełnomocnika Rządu
ds. Osób Niepełnosprawnych

Ewolucja sytuacji osób niepełnosprawnych - sukcesy

- **zmniejszanie barier architektonicznych,**
- **większa dostępności edukacji powszechnej (szkoły integracyjne)**
- **dostęp do wyższych studiów; powstanie systemu BON**
- **łatwiejsza dostępność wielu usług (handel, transport)**
- **większa widoczność działań instytucji publicznych na rzecz osób niepełnosprawnych**

Ministerstwo Rodziny,
Pracy i Polityki Społecznej

Biuro Pełnomocnika Rządu
ds. Osób Niepełnosprawnych

Ewolucja sytuacji osób niepełnosprawnych -sukcesy

- **rozwój, widoczność i pozytywnie oceniana działalność organizacji pozarządowych (organizacje rzecznicze i fundacje pomocowe)**
- **wzrost aktywności osób niepełnosprawnych (zaangażowanie obywatelskie, grupy samopomocowe, nowe media)**
- **większe zrozumienie i akceptacja ze strony społeczeństwa**

Ministerstwo Rodziny,
Pracy i Polityki Społecznej

Biuro Pełnomocnika Rządu
ds. Osób Niepełnosprawnych

Uporczywie trwające bariery. Wyzwania polityki publicznej wobec niepełnosprawności

- **sytuacja osób niepełnosprawnych na rynku pracy - niski poziom zatrudnienia i aktywności zawodowej**
- **nieefektywność wsparcia dla zatrudnienia na otwartym rynku pracy; pozorna atrakcyjność wsparcia dla zatrudnienia**
- **niska dostępność rehabilitacji i opieki zdrowotnej**
- **zbyt małe, nieefektywne wydatki publiczne (niewłaściwie lokowane – przypadek dotacji oświatowej)**

Ministerstwo Rodziny,
Pracy i Polityki Społecznej

Biuro Pełnomocnika Rządu
ds. Osób Niepełnosprawnych

Uporczywie trwające bariery.

Wyzwania polityki publicznej wobec niepełnosprawności

- **ograniczenia prawne – dysfunkcje systemu orzecznictwa; brak jednolitego wielofunkcyjnego orzecznictwa**
- **dominacja podejścia kompensacyjnego i charytatywnego; zasiłki i świadczenia opiekuńcze zamiast kompleksowych programów integracji i aktywizacji**
- **niska świadomość nowoczesnych metod rozwiązywania problemów niepełnosprawności; brak systemu doradztwa i asystentów osób niepełnosprawnych**

Ministerstwo Rodziny,
Pracy i Polityki Społecznej

Biuro Pełnomocnika Rządu
ds. Osób Niepełnosprawnych

Uporczywie trwające bariery.

Wyzwania polityki publicznej wobec niepełnosprawności

- **niedostateczne zrozumienie potrzeb osób niepełnosprawnych i słaba świadomość praw osób z niepełnosprawnościami**
- **utrzymywanie się negatywnych stereotypów ON;; unikanie kontaktów i wchodzenia w trwałe relacje społeczne (praca, pełnienie ról publicznych); administracja państwowa jako negatywny przykład pracodawcy unikającego zatrudniania niepełnosprawnych**
- **postrzeganie niepełnosprawności jako problemu prywatnego; pomoc – obowiązek rodziny, brak wsparcia dla zaangażowania publicznego**

Ministerstwo Rodziny,
Pracy i Polityki Społecznej

Biuro Pełnomocnika Rządu
ds. Osób Niepełnosprawnych

Nieciągłości systemu wsparcia

Węzły krytyczne:

- **Brak mechanizmów łącznikowych pomiędzy różnymi etapami wsparcia**
 - Przejście pomiędzy etapami edukacji
 - Zakończenie edukacji i przejście na rynek pracy
 - Powiązanie świadczeń z aktywizacją zawodową (pułapki świadczeniowe, demotywacyjne funkcje świadczeń)
- **Brak koordynacji pomiędzy instytucjami z różnych sektorów administracji publicznej**
- **Dominacja działań reaktywnych (rozwiązywanie problemów bieżących)**

Ministerstwo Rodziny,
Pracy i Polityki Społecznej

Biuro Pełnomocnika Rządu
ds. Osób Niepełnosprawnych

Dysfunkcje polityki publicznej wobec niepełnosprawności

- **Brak reform systemu wsparcia dla ON źródłem wielkich strat ekonomicznych i społecznych (koszty bezpośrednie niepełnosprawności na poziomie 5%PKB). Unowocześnienie systemu i racjonalizacja warunkiem poprawy sytuacji ON**
- **Utrwalanie uzależnienia ON od instytucji publicznych i świadczeń finansowych ze strony państwa i samorządu. (bierność, marginalizacja i izolacja społeczna)**

Dysfunkcje polityki publicznej wobec niepełnosprawności

- **Niepełnosprawność może być bodźcem modernizacyjnym i rozwojowym dla gospodarki i sfery instytucjonalnej. Potencjał innowacyjny w sektorze nowoczesnych technologii i elastycznych form usług publicznych. Przykład konferencji „Nowe technologie a niepełnosprawność” (Kwiecień, 2016, Kraków, AGH)**
- **Wartość europejskiego rynku produktów i usług dla ON to 7 mld euro**
- **Niedostatek innowacji organizacyjnych i dostosowań sfery publicznej służących ogółowi. Przykład uniwersalnego projektowania**

Niepełnosprawność: przyczyny zafałszowania polityki publicznej

- **Stan świadomości społecznej: anachroniczne stereotypy dotyczące przyczyn niepełnosprawności i możliwości normalnego funkcjonowania osób niepełnosprawnych. Segregacja i izolacja oczekiwaniem społecznym**
- **Postrzeganie niepełnosprawności jako prywatnej sprawy jednostki**
- **Dyskurs medialny: powielanie i pogłębianie stereotypów**

Bariery rozwiązywania problemu niepełnosprawności

- **Problem modelu polityki społecznej:**
 - dominacja instrumentów pasywnych nad aktywizującymi
 - deklarowane cele integracji i aktywizacji ON nie są adekwatnie zoperacjonalizowane w ramach prawa, w funduszach publicznych, w zasobach organizacyjnych instytucji publicznych.
- **Słabość dialogu obywatelskiego ze środowiskiem ON**
- **Brak koordynacji pomiędzy instytucjami z różnych sektorów administracji publicznej**
- **Marginalizacja niepełnosprawności w debacie publicznej.**
Postawa elit

Ministerstwo Rodziny,
Pracy i Polityki Społecznej

Biuro Pełnomocnika Rządu
ds. Osób Niepełnosprawnych

Nowe podejście do niepełnosprawności: szansa na modernizację polityki publicznej

- **Usuwanie uporczywych barier dla ON wymogiem zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego. Są powszechne i szkodzą nam wszystkim**
- **Usuwanie barier i aktywizacja ON stymulują innowacje technologiczne i organizacyjne, zmieniają postawy społeczne. Szansa na modernizację gospodarki i społeczeństwa**
- **Standardy likwidacji barier społecznych szansą na strukturalne zmiany w ochronie zdrowia, edukacji, instytucjach rynku pracy**

25 lat i co dalej?

Wymiary zmiany polityki społecznej

5 Kluczowych obszarów

Równoczesna zmiana szeregu rozwiązań prawnych i instytucjonalnych – efekt synergii

Problem horyzontalny: całe społeczeństwo i gospodarka to obszar rozwiązywania

Ustanowienie nowego modelu działania służb społecznych: integracja + aktywizacja

01

Ustawodawstwo

Jednolita horyzontalna
ustawa o osobach
niepełnosprawnych
(transpozycja Konwencji
ONZ)

Włączenie przepisów o
ON do ogólnych
regulacji (np. Kodeksu
Pracy)

02

Orzecznictwo/ status prawny ON

Jednolite orzecznictwo
wielofunkcyjne
Zintegrowane komisje
orzecznicze

Powiązanie orzeczenia z
programem rehabilitacji
i aktywizacji

03

Charakter świadczeń

Dywersyfikacja
świadczeń. Zwiększanie
udziału świadczeń
aktywizujących

Zastosowanie modelu
samodzielnego życia

04

Usługi

Standardy usług
publicznych

Rozwijanie
komercyjnych usług dla
ON

Ustanowienie
standardów dostępności
usług i towarów

05

Naturalizacja i decentralizacja

Rodzina podmiotem
kompleksowego
wsparcia – kontrakty
rodzinne

Konsolidacja
odpowiedzialności i
zasobów w JST –nowy
model służb społecznych

25 lat i co dalej?

3 kroki do zmiany położenia ON

Zmiana polityki
publicznej
wobec
niepełnospraw-
ności

Krok 1

Debata publiczna nad polityką
społeczną wobec ON
Zmiana doktryny rozwiązywania
problemów niepełnosprawności
Zmiana ustawodawstwa
Ustanowienie standardów równego
traktowania ON

Zmiana systemu
instytucji
wspierających ON:
nowa misja +
nowy sposób
działania

Krok 2

Efektywna realizacja polityki
aktywizacji i integracji społecznej
Upodmiotowienie ON w procesie
realizacji polityki społecznej
Włączenie rynkowe, polityczne i
społeczne ON

Nowa kultura
niepełno-
sprawności
Uczestnictwo
społeczne ON
normą

Krok 3

Potrzeby ON i wymogi uczestnictwa
ON standardowym elementem
organizacji społecznej
Powszechność obecności ON w
sferze publicznej
ON uczestnikami rozwoju
społeczno-gospodarczego